

Önkéntesség, közösségi szolgálat, pedagógusképzés

Karlowits-Juhász Orchidea

A hazai közoktatás és ezzel együtt a pedagógusképzés is újfajta kihívás előtt áll. A 2011-es Köznevelési Törvényben¹ az érettségi megszerzésének feltételeként kötelezővé tett közösségi szolgálatnak közoktatásunk gyakorlatában nincs hagyománya, eddig csupán egymástól jellemzően elszigetelt, egyedi kezdeményezésekkel találkozhattunk.² A törvénybe foglalt kötelező jelleg szakmai vitákat indított, abban azonban minden érintett egyetért, hogy az érdemi és hatékony megvalósításhoz számos – jelenleg rendelkezésre nem álló – feltételnek teljesülnie kell. Vannak tisztázatlan technikai kérdések, mint például a dokumentálás módja, a pedagógusok óraszámának kérdése, a fogadó intézmények száma, a közösségi szolgálat igazolása stb., de ezek mellett olyan komoly problémák is megoldásra várnak, mint a minőségi szakmai hálózatok kialakítása, a segítő munkára való felkészítés és az ott szerzett tapasztalatok feldolgozásának tartalma és módja, a pedagógusok módszertani felkészítése, illetve mind a diákok, mind a pedagógusok motiválása, és körükben a segítő tevékenységek végzéséhez szükséges attitűdök kialakítása, formálása. E szakmai kérdések nem kerülhetik el a pedagógusképzés világát sem.

Jelen írás egy alulról szerveződő önkéntes kezdeményezés kerettörténetén mint „esettanulmányon” keresztül enged betekintést a Miskolci Egyetem Tanárképző Intézetének önkéntességgel, közösségi szolgálattal kapcsolatos pedagógiai koncepciójába.

Közösség formálódik

2010 tavasza soha nem látott esőzésekkel búcsúzott Borsodban. Tucatnyi külvilágtól elzárt település... közel 200 összedőlt és 3000 megrongálódott lakóház... több mint 4000 otthonából kitelepített ember. Az árvíz elleni küzdelemben példátlan összefogásnak lehettünk tanúi [...] Levonult az ár. Összedőlt házakat, szemetet, büzt és elkeseredést hagyott maga után. Vajon hadra foghatók-e újra az önkéntes segítők? Te ott leszel?

A fenti mondatok a Csatárlánc önkéntes szerveződés első kampányfilmjének feliratai. A film a 2010-es nagy borsodi árvizek utáni kármentesítési munkálatokra toboroz önkénteseket, és lényegében az első mérföldköve egy komplex segítői hálózat létrejöttének, kibontakozásának. A Csatárláncot a Miskolci Egyetem Tanárképző Intézetének oktatói és hallgatói hozták létre abból a célból, hogy összekössék az árvíz miatt segítségre szorulókat az önkéntes segítőkkel és adományozókkal. Az árvíz napjaiban a pedagógusképző intézet oktatóinak is szándékában állt segíteni az árvízvédelmi munkálatokat, ezért elhatározásukhoz a katasztrófavédelemtől, a helyi önkormányzatoktól és a médiától próbáltak információt szerezni, de a rengeteg hiányos vagy egymásnak ellentmondó hírből nehezen tudtak tájékozódni. Mivel az internetes közösségi oldalakon, illetve egyéb fórumokon is azt látták, hogy az információhiány és a tanácstalanság általá-

¹ 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről, 97. § (2) bekezdés.

² DIA

nos a gyors reagálást igénylő drámai helyzetben, ezért arra az elhatározásra jutottak, hogy egy dinamikus internetes oldal létrehozásával összegyűjtik a szükséges információt a segítségszándékú embereknek, csoportoknak. Így jött létre a www.csatarlanc.com weboldal és a hozzá tartozó, Csatárlánc nevű Facebook-csoport.

1. Önkéntesek az alsózsolcai árvízi mentésnél, 2010. június (Karlowitz-Juhász Tamás felv.)

A spontán magukra vállalt szervezési feladatok hirtelen nagy terhet és felelősséget jelentettek mindnyájuknak, de próbálták hatékonyan szervezni a munkát és megosztani a feladatokat. Felvették a kapcsolatot az illetékes szervekkel és az érintett önkormányzatokkal, hogy minél pontosabb és naprakészebb információkkal tudjanak szolgálni az árvízvédelmi, majd a kitelepítési, később pedig a kármentesítési és helyreállítási munkálatokkal kapcsolatban. Önkénteseikkel újra és újra végigjárták a kitelepített családokat fogadó intézményeket, felméréndő, hol mire van leginkább szükség. A kéréseket folyamatosan frissítették web-oldalaikon, és – lehetőségeikhez mérten – segítettek az adományok célba juttatásában is. Egy önkéntes felajánló jóvoltából 5000 darab szórólapot nyomtattak, s ezeket az árvíz sújtotta településeken (főleg a helyi postások segítségével) eljuttatták a lakossághoz. Szórólapjaikon arra biztatták a helyieket, hogy keressék a Csatárláncot, fogalmazzák meg helyzetüket, kéréseiket, a Tanárképző Intézet által létrehozott csoport pedig közzétette ezeket internetes felületein, ugyanakkor a telefonon és e-mailen érkezett számtalan kérést, településekre lebontva, folyamatosan aktualizálták a csoport honlapján.

Közben az árvízkárosult településeken helyi koordinátorokat kerestek, hogy a kárt szenvedett családokat könnyebben és közvetlenebbül el tudják érni. Mivel három településről (Felsőzsolca, Sajólad és Ónod) jelentkezett helyi koordinátor (Sajóladon a koordinátori teendőket egyik pedagógia szakos hallgató látta el), a Csatárlánc tevékenysége a későbbiekben főként ezek-

re a településekre irányult. A helyiek kéréseinek jogosságát a megfelelő koordinátor ellenőrizte, elkerülendő az adományokkal való visszaéléseket.

A koordinátorok segítségével a Miskolci Egyetem tanárképzős oktatói és munkatársai számtalan adományt és jelentős önkéntes munkaerőt irányítottak az érintett településekre, részt vettek az épületek bontásában, felújításában, bútorokat, háztartási gépeket, ruhákat, tisztító- és fertőtlenítőszerket, illetve tartós élelmiszert juttattak a rászorulóknak. Egy budapesti reklám cég 1 millió forintos felajánlással kereste meg a Csatárláncot, ebből új hűtőszekrényeket vásároltak a felsőzsolcai károsultaknak. Az árvízkárok enyhítése idején a helyi önkéntesek mellett Budapesten is működött egy Csatárlánc-csoport, hatékonyan menedzselve a fővárosi felajánlásokat. Egy kézzel írt levél tanúsítja a helyiek háláját:

Köszönet! Ebben a pár sorban szeretnénk köszönetet mondani a Csatárláncnak, és ezen belül mindazoknak az embereknek, akik segítettek az én árvízkárosult családomnak. Köszönöm, hogy újra nevetni, mosolyogni látom a két kicsi lányomat. Köszönöm, hogy visszaadták a hitemet az emberekbe. Köszönöm, hogy segítenek az újrakezdésben. Köszönöm, köszönöm, köszönöm! Egy hálás családanya és kis családja.

A helyreállítás során, 2010 novemberében a Tanárképző Intézet, a Csatárlánc segítségével, jótékonyági gyűjtést szervezett a három település óvodás és kisiskolás gyermekeinek, az akció során két miskolci és egy budapesti helyszínen fogadták az adományokat. Az elkészült 217 mikulás-csomagot az ónodi óvodába és általános iskolába juttatták el. Ezen túl, magánszemélyektől, illetve főként budapesti cégektől közel 1 millió forintnyi adomány gyűlt össze, amelyből a miskolci Ferenczi Sándor Egészségügyi Szakközépiskola aulájában készítettek ajándékcsomagokat a szakközépiskola diákjai és a leendő pedagógushallgatók. A Miskolci Egyetem Tanárképző Intézetének oktatói közül többen családotul vettek részt a programban. Az ajándékokat december elején önkénteseik adták át öt óvodában és három általános iskolában. A sajládi és a felsőzsolcai óvodában pedagógia szakos hallgatók zenés mikulásesttel színesítették az adományosztást.

A „árvízprojekt” sok munkával és – pedagógiai szempontból – sok tanulsággal szolgált. Folyamatosan kisebb-nagyobb logisztikai és munkaszervezési, sőt pszichológiai problémák merültek fel (a szállítási, a tárolási gondoktól kezdve a néha nehézkes önkéntes-toborzáson keresztül egészen az adományokkal való visszaélések kezeléséig), de ezek megoldásával az önkéntes szerveződés is épült, erősödött, szerveződött, ugyanakkor a hivatalos szervezeti formát nem vállalta a Csatárlánc önkéntes csoport, továbbra is megmaradt a szorosan vett önkéntességénél, elutasított minden anyagi vagy természetbeni juttatást, tagjai ezután sem kezeltek pénzt, a csoport nem vált hierarchikus formációvá. Önkéntes tevékenységüknek alapvetően három fajtája bontakozott ki:

1. Vannak viszonylag állandó „munkatársaik”, akik főleg szervezői tevékenységet végeznek, mint pl. a gyermekkorházi koordinátor, az idősotthonban szervezett munka koordinátora, a jótékonyági koncertek szervezője, a közönségszervező, a webmester, a grafikus stb.
2. Vannak segítők (nem szervezői) önkéntesek a projektekből, így a gyermekkorházban fekvő gyerekekkel foglalkozók, vagy akik az idősek otthonában a mentálhigiénés szakember munkáját segítik.

3. A harmadik csoportot olyan önkéntesek képezik, akik főleg olyan alkalomszerű jótékonyági akcióikba kapcsolódnak be, amilyen a gyermekkórházi mikulás-est, az idősek otthonában szervezett majális, tavaszi szemétszedés, jótékonyági koncert, vagy akár egy figyelemfelkeltő flashmob volt.

Segítő tevékenységek a képzési repertoárban

A Csatárlánc közössége az árvízvédelemben és az árvízkárok enyhítésében való részvétel után is fennmaradt, kiszélesítve a tevékenységi köröket és olyan új célokat határozva meg mint az önkéntes megmozdulások szervezése az északkelet-magyarországi régióban és hosszú távon is életképes (akcióképes, mozgósítható) önkéntes közösség építése. A tanárképző oktatók által indított csoport fontos céljának tekinti az önkéntességgel, közösségi szolgálattal kapcsolatos attitűdök formálását a fiatalok (elsősorban a miskolci középiskolások és a tanárjelöltek) körében, ugyanakkor segíti érzékenyvé tenni őket a hétköznapi életben lépten-nyomon felbukkanó egyedi, lokális vagy akár globális problémák iránt.

*2. Önkéntesek zenés műsora a GYEK-ben, 2011. december
(Karlowits-Juhász Orchidea felv.)*

A Tanárképző Intézet profiljából, azaz a pedagógiából és a gyerekekkel való foglalkozásból, törődésből kiindulva, egyik fő irányként a beteg gyerekekkel való foglalkozást jelölik meg, ezért egyik projektjük, amely a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kórház Gyermek-egészségügyi Központjával (GYEK) hozott létre hosszú távú együttműködést, a „Gyermekmosoly” címet kapta.

A hallgatók és más önkéntesek a Gyermekrehabilitációs Osztály foglalkoztató szobájában fogyatékkal élő gyerekekkel, a 4-es krónikus gyermekosztályon pedig cukorbeteg és asztmás betegekkel játszanak, rajzolnak, festenek, de munkájuk kiterjed a sebészeti és az onkológiai osztályra is. 2011 decemberében, a fogyatékkal élő emberek világnapja alkalmából jótékonyági gyűjtést szerveztek a rehabilitációra szoruló gyerekek javára a Miskolci Egyetem hallgatói körében, és a művészeti terápiát sem figyelmen kívül hagyva, ünnepi műsort szerveztek nekik a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola jazz szaxofon tanszakának növendékei, illetve a Miskolci Egyetem Bartók Béla Zeneművészeti Intézetének hallgatói közreműködésével. A Csatárlánc 2012-ben, a gyermeknap alkalmából, hasonló programot szervezett egy másik önkéntes csoport, a Demokratikus Ifjúságért Alapítvány illetve a Miskolc Mágnes csoport³ fiatal önkénteseivel.

A Csatárlánc gyermekkórházi segítő tevékenysége szabadon választható speciális kollégiumként a Tanárképző Intézet képzési struktúrájában is megjelenik. Az *Empátia és segítség* című kurzus keretében a 2011/2012-es tanév első félévétől végezhetnek hallgatóink koordinált és reflektált segítő tevékenységet beteg gyermekek körében. Az egyik elsőéves pedagógiai szakos hallgató írja félév végi esszéjében:

Két lánnyal különösen szoros volt a kapcsolatom. Aranyos becenevet kaptam tőlük. Mindig késő délutánig társasoztunk, még egy kártyajátékra is megtanítottak. Egyik nap, amikor mentem, már hazafelé csomagoltak. Nagyon örültem, hogy végre hazamehetnek. Ha bent kellett volna maradniuk, biztosan meglátogattam volna őket az egyetemi gyakorlaton kívül is.

Az *Empátia és segítség* című kurzus keretében két korábbi félévben egy másik csatárláncos kezdeményezéshez kapcsolódtak hallgatóink. Egy súlyosan beteg kislánynak és családjának próbáltunk közös erővel segítséget nyújtani úgy, hogy hallgatóink kis csoportokat alakítva különböző tevékenységeket vállaltak (műanyag kupakok gyűjtése és pénzre váltása, ingyenes gyógyászati eszközök szerzése patikáktól, adományként, bébiételgyártó cég támogatásának megszerzése). Egy másodéves pedagógia szakos hallgató így értékeli a képzést és az önkéntes munkát:

A félév során megtapasztaltam, hogy van, akinek a segítség bármilyen formája is egy újabb esély az életre. Azt gondolom, ha a csoportomban mindenki csak egyetlen családot is meggyőzött, hogy hosszú távon gyűjtse a kupakokat, akkor már volt értelme a munkánknak, még akkor is, ha úgy tűnik, hogy ez csak egy csepp a tengerben. Nem biztos, hogy a kupakok száma a legfontosabb. Talán sokkal fontosabb az, hogy valaki nap mint nap odafigyel arra, hogy segítsen valakin. Minden egyes kupak lecsavarásakor eszébe jut, hogy valakinek szüksége van az ő segítségére [...] Mindenesetre én már biztosan nem lennék képes egyetlen műanyag kupakot sem a szemétkébe dobni!

A 2011/2012. tanév második félévétől a Máltai Szeretetszolgálat Idősek Otthonában is lehetőségük van hallgatóinknak az *Empátia és segítség* című szeminárium teljesítésére. A Csatárlánc önkéntesei egyetemi jogviszonytól függetlenül (illetve egyetemista önkénteseink órarendi kereteken kívül) is végeznek segítő tevékenységeket, ugyanitt. Hallgatóink, önkénteseink többek kö-

³ A Miskolci Kulturális Központ – Ifjúsági Házban a Demokratikus Ifjúságért Alapítvány és az Ifjúsági Ház szakmai támogatásával működő, fiatalokból álló önkéntes csoport.

zött a mentálhigiénés szakemberek munkáját segítik, az idősök szabadidős tevékenységeibe kapcsolódnak be, illetve ünnepi programok szervezésében, rendezésében vesznek részt. Hasonlóan a gyermekkorházi akcióinkhoz, zenész önkénteseink (köztük a Miskolci Egyetem Bartók Béla Zeneművészeti Intézete és a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola hallgatói, diákjai) az idősök otthonába is visznek műsorokat, a 2012. év farsangon klarinétduó zenélt az idősöknek, a Máltai Majálison pedig gólyalábbal, zenével és tűznyeléssel lepték meg az otthon lakóit.

A közösségi szolgálat a Tanárképző Intézet képzési palettáján a *Környezeti nevelés* című szemináriumhoz kapcsolódva is megjelenik, a hallgatók – szintén csatárlánccal szervezésben – két éve részt vesznek közterületi szemétszedési akciókban (2011. március 23-án közel fél tonna szemetet gyűjtöttek össze Miskolcon, a Herman Ottó Múzeum fölötti Kálvária-dombról). A tantárgy, illetve kurzus központi témája a hulladék keletkezésének megelőzése, a hulladék hasznosítása és hatástalanítása. A témában való elmélyülést és közös gondolkodást filmvetítések, meghívott szakemberek előadásai, intézménylátogatások segítik, illetve olyan szabadon választható tevékenységek, melyek során a hallgatók praktikus ismereteket szereznek a környezetvédelem, a környezeti nevelés, illetve ezen belül kiemelten a hulladékgazdálkodás témakörében, így erősödhet környezettudatosságuk, formálódhat hulladékprevenciós szemléletük. A képzés gyakorlati tevékenységeit a Tanárképző Intézet pedagógia szakos hallgatói ugyancsak együtt végzik középiskolásokkal, a Ferenczi Sándor Egészségügyi Szakközépiskolai diákjaival. A kezdeményezést az egyik jelentős hulladékgazdálkodási cég segíti, ingyenesen biztosítva a gumikesztyűket, szemetes zsákokat, illetve az összegyűjtött szemet elszállítását.

3. Önkéntesek szemétyűjtése a miskolci Kálvárián, 2012. március 23.
(Karlowits-Juhász Orchidea felv.)

Előzmények

A Miskolci Egyetem Tanárképző Intézetében már a Csatárlánc megalakulása előtt is komoly hagyománya volt a szervezett közösségi szolgáltatnak, amely *Mentori gyakorlat* címen csaknem tíz éven keresztül szerepelt a választható tantárgyaink között. Ez a segítő pedagógiai gyakorlat a túlnyomórészt hátrányos helyzetű, közel 100%-ban roma gyerekeket oktató Miskolc-Vasgyári Fazola Henrik Általános Iskolában (ma a Baptista Egyház által fenntartott iskola Nyitott Ajtó néven).

A *Mentori gyakorlat* – azon felül, hogy hozzájárult hallgatóink pedagógiai módszertani repertoárjának gazdagításához – szembesítette a leendő tanárokat a pedagógusi pálya realitásával, felkészítette őket a hátrányos helyzetű roma gyerekekkel való foglalkozásra, növelte tájékozottságukat a témában, és formálta szemléletüket. A mentori tevékenységet az egyes szemeszterekben változó létszámban (10–25 fő) vállaltak hallgatóink, legtöbbször a kötelező óraszámnál jóval több időt töltött az iskolában, sőt voltak olyanok is, akik – gyakorlati időn kívül –kirándulni, csónakázni, lovagolni vitték az általános iskolás gyerekeket. A mentorok részt vettek a tanórakon, segítettek a tanároknak és a gyerekeknek, aktívan bekapcsolódtak az órai és a szabadidős tevékenységekbe, többen egyéni segítséget, mentorálást vállaltak, esetenként családokat is látogattak. Tevékenységükről a félév végén szubjektív esszét írtak, illetve részt vettek az ún. mentori kerekasztal-beszélgetésen, amelyen megoszthatták tapasztalataikat, élményeiket egymással, a tanszéki oktatókkal, a vezetőtanárokkal és a gyakorlaton még részt nem vett, de érdeklődő hallgatókkal.

A *Mentori gyakorlat* hozadékait jól szemlélteti az abban részt vett hallgatók beszámolója. Az alábbiakban a kurzus internetes fórumán szereplő hallgatói bejegyzésekből olvasható válogatás.⁴

Rengeteg szeretetet kaptam a gyerekektől, akik sokszorosan meghálálnak minden egyes pillanatot, amit az ember rájuk szán. Hatalmas élmény látni, megtapasztalni, hogy mennyire ki tudnak nyílni, milyen lelkesen tudnak dolgozni, mennyi energiát képesek a munkába fektetni ezek a gyerekek akkor, amikor valaki odaül melléjük, „megfogja a kezüket”, velük együtt ír, olvas, számol; és lépésről-lépésre segít nekik leküzdeni azokat a nehézségeket és problémákat, melyek hátrányos szociális helyzetükből adódnak. A nyitottság, és az odafigyelés, két olyan kulcs, amelyek nélkül nem érdemes a Fazolába indulni, mert a gyermekek szívét és lelkét ezek a kulcsok nyitják, s ezek nélkül nem sok esély van arra, hogy közel kerüljünk a gyermekekhez, és eredményes segítő munkát végezzünk.

A mentori gyakorlat legszebb egyetemi élményeim közé tartozik, s ki merem jelenteni, hogy a legtöbbet e gyakorlat keretében tanultam a pedagógiáról, a gyermekekről, az iskoláról és a tanári pályáról. Ebben igen nagy szerepe volt a gyerekeknek, akiknek a többsége az első pillanatoktól kezdve elfogadott, és ha nem is tanárként, de mindenképpen olyan személyként tekintett rám, akitől érdemes segítséget kérni.

Bizonyial közhelyszerűen hangzik, de ez a félévnyi mentorlét rengeteg energiával töltött fel, nem is beszélve az élményekről. Gazdagabb és érettebb vagyok most, mint szeptemberben voltam: lelkileg, érzelmileg, szellemileg, emberileg többnek hiszem most magam, mint akkor.

⁴ KARLOWITS-JUHÁSZ 2008.

Többnek még úgy is, hogy lelkem egy kis darabja ott maradt velük az iskolában, a teremben, az udvaron. Most köteleztem el magam igazán a tanítás mellett.

Tudjátok, én nem messze lakom a sulitól, és nap mint nap látom a gyerekeket, ahogy suliba mennek vagy jönnek. Tudom, hogy már láttam őket korábban is, hisz mégis csak környékbeliek, de már máshogy nézek rájuk. És ez tudom, hogy nem olyan nagy cucc, csak a belsőmnek jó, mert tudom, hogy én fejlődtem ezáltal.

Bízom benne, hogy az egyetemi jogviszonyom megszűnésével párhuzamosan a fazolás jogviszonyom nem szűnik meg, és jövőre, ha nem is egyetemista mentorként, de lehetőségem lesz részt venni az iskola életében, mint érdeklődő és elszánt magánember.

A segítő munka céljai és dilemmái a Miskolci Egyetem pedagógusképzésében

Az önkéntesség és a közösségi szolgálat iránti érdeklődés napjainkban tapasztalt hirtelen növekedésének és az önkéntesség erősödésének több oka lehet, így a 2010. évi nagy árvizek és a vörösiszap-katasztrófa nyomán tapasztalt példás társadalmi összefogás, az Önkéntesség Európai Évéhez (2011) kapcsolódó országos és lokális civil megmozdulások, nem utolsósorban pedig a köznevelési törvény közösségi szolgálatra (a törvénytervezetben még „önkéntességre”) vonatkozó passzusai. „Az érettségi bizonyítvány kiadásához a közösségi szolgálat végzésének igazolását először a 2016. január 1-seje után megkezdett érettségi vizsga esetében kell megkövetelni” – mondja a törvény.⁵

Ez utóbbi olyan dilemmát vet fel, amellyel hasonlóan mi is találkozunk a pedagógusképzésben. A „kötelező önkéntesség” ellentmondásos fogalma mellett vita tárgya lehet az is, hogy a kötelezővé nem tett, de valamilyen formában (például plusz ponttal, érdemjeggyel, kredittel⁶) elismert segítő tevékenységet nevezhetjük-e „önkéntesnek”. Ilyen például a fentebb bemutatott, szabadon választható *Empátia és segítség* című kurzus keretében végzett segítő gyakorlat. A nemzetközi és hazai gyakorlat az ehhez hasonló esetekben az „önkéntesség” megjelölés helyett jellemzően olyan terminusokat használ, mint például „közösségi szolgálat”, „ifjúsági szolgálat”, „közösségi tevékenység”, „szociális munka”, „karitatív munka”. A képzési rendszerünkbe illesztett hasonló jellegű tevékenységek esetén mi is mellőzzük az „önkéntes” jelzót, helyette a „segítő gyakorlat” vagy „segítő tevékenység” megnevezést használjuk, de ha hallgatóink kurzuskereteken kívül kapcsolódnak a Csatlánc akcióihoz, már „önkéntes munkát” végeznek. Az önkéntes munkára irányuló képzésükben az alábbi alapvető célok vezérlik a Tanárképző Intézetet:

1. Elsődleges cél a *közvetlen társadalmi felelősségvállalás*, a rászorulóknak segítése, közvetlen vagy tágabb környezetünk szebbé, jobbá tétele. Sokszor kerülünk szembe azonban azzal a problémával, hogy a hallgatók azért választanak egy-egy karitatív munkára építő tárgyat, mert rugalmas időbeosztásban végezhető, és nem kapcsolódik hozzá zárthelyi dolgozat vagy vizsga, ezért a tantárgyfelvételnél igyekszünk minden hallgatóval tisztázni a kurzus alapvető célját, a segítő gyakorlat nehézségeit, illetve, lehetőség szerint, minden résztvevőt elvinni az adott tevékenység helyszínére, s ezzel már a segítő munka előkészítő fázisa is elkezdődik.

⁵ 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről, 97. § (2) bekezdés.

⁶ A különböző nemzetközi elismerési rendszerekről (*reward systems*) vö.: F. TÓTH 2003.

Ugyanakkor a hallgatóknak még következmények nélkül van lehetőségük a visszalépésre. A beteg gyerekekkel vagy idős emberekkel való, nagy felelősséget kívánó tevékenység felkészítő fázisában megfelelő tesztek is kitöltetünk a jelentkező hallgatókkal, az alábbi metódusokat használva: IRI-skála⁷, Deutsch–Madle-féle empátia teszt⁸, a CASQ kérdőív⁹ magyar nyelvű fordításának vonatkozó részei, illetve esetenként a személyiség ötfaktoros modelljére építő Big Five-kérdőív¹⁰. Bár még nincs saját kidolgozott szűrési rendszerünk a válogatásra, a felkészítő beszélgetések, programok során figyelembe vesszük a tesztek eredményeit, amelyek hozzásegítik az oktatókat, hogy empátiával rendelkező, toleráns és kivételes szociális érzékenységgel rendelkező hallgatókat válasszanak a segítő tevékenységre épülő kurzusokra.¹¹ Meg kell jegyeznünk, hogy eddig még nem fordult elő, hogy teszteredménye alapján bárkit is eltanácsoltunk volna a segítő gyakorlatról, de többször előfordult, hogy a hallgató az első helyszíni látogatás után magától iratkozott ki a tárgyról; mindez segíti a program hatékonyságát-

2. A segítő tevékenységekkel összefüggésben álló *pedagógiai kompetenciák fejlesztése*, mint: együttműködés, önállóság, kommunikációs készség, kritikus gondolkodás, konfliktuskezelés, problémamegoldás, empátia, elfogadás, kreatív gondolkodás, projekttervezés, szervezés, stratégiai gondolkodás, kapcsolatépítés, döntéshozatal, felelősségvállalás, társadalmi érzékenység, állampolgári tudatosság.¹² Ezek szorosan kapcsolódnak a nyolc európai kulskompetencia közül ahhoz a négyhez, melyet a jelenlegi hazai közoktatás leginkább mellőz, vagy legalábbis erősen háttérbe szorít, jelesen: a tanulás tanulása, a személyközi, interkulturális és szociális kompetenciák, a vállalkozói készségek, illetve a kulturális kompetencia.¹³ A tanári mesterképzés képzési és kimeneti követelményei (KKK) is nagy hangsúlyt fektetnek a segítő gyakorlatokkal összhangban álló célokra, elsajátítandó kompetenciákra: a szakon végzett hallgató „érzékeny a hátrányos társadalmi helyzetből, a szegénységből, az előítéletektől övezett kisebbségi létből fakadó nehézségekre, [...] személyes példájával és a közösségi viszonyok szervezésével hozzájárul ahhoz, hogy a tanulók nyitottá váljanak a demokratikus társadalomban való aktív részvételre”.¹⁴ A hétköznapi élet realitásával való szembesítés a társadalmi felelősségvállalás révén nem csupán a tanári kompetenciák fejlesztéséhez járul hozzá, hanem a művelt és autonóm állampolgár eszményének is szerves részét képezi. Azonban ahogy a közoktatás, ugyanúgy a pedagógusképzés sem nyitott erre az eszményre, sőt lényegében nem is tudatosul a szereplőkben, hogy az iskola/egyetem műveltségközvetítő funkciója milyen kevéssé valósulhat meg a fiatalok társadalmi felelősségvállalásának megszervezése nélkül.¹⁵ Van ellenpélda is, törvényi rendelkezések nélkül is országszerte működnek iskolá-

⁷ *Interpersonal Reactivity Index*. KULCSÁR 2002

⁸ BUDA 1997

⁹ *Civic Attitudes and Skills Questionnaire*. MOELY 2002

¹⁰ MIRNICS 2006

¹¹ Ezt példázza az a vizsgálat, amely a *Mentori gyakorlaton* részt vevő és részt nem vevő hallgatók attitűdjét hasonlította össze: KARLOWITS-JUHÁSZ 2008

¹² Az itt említett kompetenciákhoz vö.: SZABÓ–DE VRIES 2005

¹³ GALAMBOS 2011

¹⁴ NEFMI 2010

¹⁵ KNAUSZ 2010

sokat, egyetemistákat megcélzó önkéntes programok: KEKSZ (Karinthy Frigyes Két Tanítási Nyelvű Gimnázium, Budapest), miKSSZ (Berzsenyi Dániel Gimnázium, Budapest), szeretetszolgálat (Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium, Miskolc), szociális karitatív munka (Waldorf-iskolák), szociális témahét (Alternatív Közgazdasági Gimnázium, Budapest), micve (Lauder Javne Zsidó Közösségi Iskola, Budapest), IKSZ (DIA), HAKÖSZ (Corvinus Egyetem), Zöld Egyetemi Kör (BME), Add tovább! (ELTE Pedagógia Pszichológiai Kar).¹⁶ Mivel azonban, általában véve, a közoktatás és a pedagógusképzés gyakorlatában nincs hagyománya a közösségi szolgálatnak, ezért a köznevelési törvény vonatkozó része számos, közvetett módon a pedagógusképzést is érintő problémát, dilemmát is felvet, mint a felkészítés és feldolgozás speciális módszertanának hiánya, a befogadó helyek (legalábbis a kiépített kapcsolati háló) hiánya, illetve az elismerési rendszer kidolgozatlansága.

3. Az önkéntesség kultúrájának terjesztése, *helyi önkéntes közösség kiépítésével*. A Miskolci Egyetem Tanárképző Intézete, az egyetemista és középiskolás korosztályt megcélözva, illetve általában kívánja elérni, hogy aktív, akcióképes önkéntes közösségek formálódjanak a nehéz sorsú északkelet-magyarországi régióban, amelyeknek tagjai, résztvevői, támogatói nyitottak és érzékenyek a regionális társadalmi problémákra, értik és érzik, hogy valós szükség van a civil összefogásra, felelősségvállalásra, segítségnyújtásra, privát érdekeiken felülemelkedve, tesznek is a környezet jobbá tételéért. Az intézet oktatói minél több hallgatót igyekeznek „helyzetbe hozni”, bevonni kezdeményezéseikbe, lehetőleg nemcsak krediteket érő kurzusok keretében, hanem ezektől függetlenül is, belső motivációikra alapozva, azokat kiaknázva. Munkájuk során a személyes példamutatás erejére is építenek, így már most látható, hogy a Csatárlánc önkénteseinek köre, ha lassan is, de folyamatosan bővül a segítő tevékenységekben résztvevő hallgatókkal és barátaikkal, ezért bíznak abban, hogy önkéntes tevékenységük nyilvánossá tételével, kommunikációjával még többen követik az oktatók pozitív példáját.

Kolostort építünk – közösséget építünk

A civil és önkéntes tevékenység, mozgalom egyik fő iránya, világszerte, a kulturális örökség megővése, ezért a Miskolci Szimfonikus Zenekar klarinétművésze, Czako Péter 2011 októberében megkereste Csatárláncot (illetve a Tanárképző Intézetet, melynek akkor utolsó éves tanár szakos hallgatója volt), hogy segítsen a Bükk hegységben található, végóráit élő szentléleki pálos kolostorrom megmentésében. A Csatárlánchoz, önkéntesként, csatlakozott Kosdi Attila építész, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal műemlékvédelmi felügyelője, aki a „kolostormentő projekt” szakmai részét koordinálja. Az építész a miskolci Herman Ottó Múzeumot is felkérte a csatlakozásra, amely Szörényi Gábor régész vezetésével kapcsolódott be a munkába. A Csatárlánc így szakmai háttérrel vágott bele a nagyszabású akcióba, melynek keretében egyrészt állagmegóvás, másrészt régészeti feltárás és rekonstrukciós munkálatok zajlanak 2012 májusától.

A projektben a Csatárlánc egyfelől önkénteseket toboroz és koordinál a nyári feltárási és falezási munkálatokhoz, másfelől egy egész éven át tartó jótékonysági rendezvénysorozatot – havonta több, főleg komolyzenei koncertet – szervez, adománygyűjtés céljával, ugyanakkor or-

¹⁶ GALAMBOS 2011

szágos fotópályázat és kiállítás, valamint nyári fesztivál is szerepel a programsorozatban. Ahogy a Csatarlanc minden más akciójában, itt is mindenki önkéntesen vesz részt, akár fellépő, koncertszervező, közönségszervező, ruhatáros, jegyszedő, szórólapozó, akár építész, grafikus, webmester, kiállítás-szervező. A kétkezi munkások is jótékonyági felajánlásból tevékenykednek a közös cél érdekében, sőt a rendezvények helyszínét, templomokat, koncerttermeket, a Miskolci Galéria Városi Művészeti Múzeum helyiségeit (a szükséges technikai háttérrel együtt) szintén karitatív felajánlásként kapják. A Miskolc Város által támogatott *Épített örökség és fotográfia* című fotókiállításához is a Miskolci Galéria biztosított helyszínt, a díjazást is támogatók vállalták. A média (mind a helyi, mind az országos, mint pl. a Duna TV) folyamatos figyelemmel kíséri a „kolostormentő projektet”. Főként ennek köszönhető, hogy számos cég, üzleti vállalkozás ajánlotta fel támogatását, főként építőanyag (kövek, kötőanyag) biztosításával, szállításával. A szóróanyagok nyomtatását, molinóik tervezését, elkészítését is szponzorok vállalták. Fontos ismét hangsúlyozni, hogy a Csatarlanc semmilyen formában nem kezel pénzt, ebből következik, hogy a közönségnek működési kiadásai sincsenek. A kolostormentő projekt pénzeinek kezelését a Herman Ottó Tudományos Közhasznú Egyesület vállalta.¹⁷

A fentiekből jól látható, hogy a szentléleki romok megmentésével sokrétű, nehéz feladatot vállaltunk magunkra, amely egyre komplexebbé, szerteágazóbbá válik az idő előrehaladtával. A résztvevők köre folyamatosan szélesedik, újabb és újabb önkéntesek kapcsolódnak kezdeményezésünkhöz, a tevékenységek és a szervezési feladatok egyre inkább strukturálódnak. Igyekszünk megszólítani az egyetemistákat és a helyi középiskolásokat is. A Miskolci Egyetemen a kulturális antropológia és a történelem szakos hallgatók körében is toboroztunk ásatási és műemlékvédelmi munkálatainkra önkénteseket, illetve tárgyalunk az intézetekkel, tanszékkel, hogy lehetőség szerint szakmai gyakorlati palettájukba is emeljék be a szentléleki munkálatokat. Több miskolci középiskola is jelezte részvételi szándékát, többen közülük azzal a nem titkolt szándékkal, hogy előkészítsék a terepet a köznevelési törvényben szereplő kötelező közösségi szolgáltatnak. A miskolci Lévy József Református Gimnáziumból több diák is részt vett a régészeti feltárásban, az egyházi fenntartású iskolában komoly hagyománya van a közösségi szolgáltatnak, „szeretetszolgáltatnak”. A Kós Károly Építőipari Szakközépiskola és az Eötvös József Építőipari, Művészeti Szakképző Iskola kőművesmunkában járatos fiataljai a műemlékvédelmi falazásból vették ki a részüket. Az önkéntes fiatalokból álló Miskolc Mágnes csoport is csatlakozott kezdeményezésünkhöz. Ők a februári miskolci Kocsonyafesztiválon nagyszabású flashmobbal népszerűsítették kolostormentő projektünket, illetve tehetség énekes és táncos fiatalokból álló formációik léptek fel jótékonyági rendezvénysorozatunk keretében.

Az újságírók, riporterek többször megkérdezik a Csatarlanc önkénteseitől: a mai világban, a gazdasági válság idején, amikor egyre mélyebb a szegénység, ráadásul természeti katasztrófák pusztítanak, miért éppen egy kolostort akarnak megmenteni. A válasz egyszerű: azzal ugyanis, hogy kolostort építenek, közösséget is építenek, mégpedig olyat, amelynek tagjai érzékenyek a regionális társadalom problémáira. Amellett, hogy szeretnék megőrizni a csodálatos gótikus

¹⁷ Az egyesület vezetője nyilatkozatot tett, miszerint az összegyűlt összeg kizárólag és közvetlenül a szentléleki pálos templom- és kolostorrom állagmegóvási, feltárási és konzerválási munkálatainak anyagköltségeire (esetleg a munkálatokhoz szükséges eszközök bérlésére) fordítható. A befolyt adományokról pontos és folyamatosan aktualizált kimutatás a Csatarlanc honlapján: <http://www.csatarlanc.com/uvegzezb>.

romokat a jövőnek, legalább annyira fontos számukra, hogy olyan önkéntes helyi közösség jöjjön létre és erősödjön meg, amelyre bármikor építhetnek, ha beteg vagy nélkülöző gyerekeknek, idős embereknek kívánnak segítséget nyújtani. Biztosak benne, hogy ha hasonló drámai helyzet adódna, mint amilyen a 2010. évi árvizek idején szembesültek, sokkal gyorsabban, hatékonyabban tudnának reagálni és az önkéntes erőket hathatósabban mozgósítanák.

4. Önkéntesek a szentléleki kolostorrom helyreállításánál, 2012 nyár
(Karlówitz-Juhász Orchidea felv.)

Internetes források

- Csatárlánc – a Miskolci Egyetem Tanárképző Intézete munkatársai önkéntes csoportjának weboldala:
<http://csatarlanc.com> (2012.08.04)
- Demokratikus Ifjúságért Alapítvány (DIA) Iskolai Közösségi Szolgálat (IKSZ) programja – Iskolai modellek: http://iksz.i-dia.org/p/iskolai-modellek_09.html (2012.08.04)
- Lévay József Református Gimnázium és Diákotthon Szeretetszolgálat
www.levay.tirek.hu/cikk/mutat/diakonia/ (2012.08.04)
- Mobilitás Országos Ifjúsági Igazgatóság Szakmai Portálja (NCSSZI):
<http://www.mobilitas.hu/emriszi/felporgetve/szervezetek/magnes> (2012.08.04)
- A tanári mesterképzés képzési és kimeneti követelménye – NEFMI 2010:
<http://www.nefmi.gov.hu/felsooktatasi/kepzesi-rendszer/tanar-szak-kek-100611> (2012.08.04)

Bibliográfia

- BUDA 1997
BUDA Béla: *Empátia... A beleélés lélektana*. EGO School, Budapest, 1997.
- F. TÓTH 2003
F. TÓTH ANDRÁS (szerk.): *Önkéntesség Magyarországon*. Konferenciakötet. Önkéntes Központ Alapítvány, Budapest, 2003.
- GALAMBOS 2011
GALAMBOS Henriette Rita: Öntsünk tiszta vizet a pohárba! *Tani-tani Online*, 2011.09.08. http://tani-tani.info/ontsunk_tiszta (2012.07.15)
- KARLOWITS-JUHÁSZ 2008
KARLOWITS-JUHÁSZ Orchidea: Nyitottság, odafigyelés – mentori gyakorlat. In: KNAUSZ Imre (szerk.): *Connecting People: A pedagógia és az emberi kapcsolatok*. Új Helikon Bt., Budapest, 2008.
- KNAUSZ 2010
KNAUSZ Imre: *Műveltség és demokrácia*. Miskolc-Budapest, 2010. Digitális változata: <http://mek.oszk.hu/08700/08758/index.phtml> (2012.08.04)
- KULCSÁR 2002
KULCSÁR Zsuzsanna: *Egészségpszichológia*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2002.
- MIRNICS 2006
MIRNICS Zsuzsanna: *A személyiség építőkövei*. Bölcsész Konzorcium, Budapest, 2006.
- MOELY 2002
MOELY, B. E. et al.: Psychometric Properties and Correlates of the Civic Attitudes and Skills Questionnaire (CASQ): A Measure of Students' Attitudes Related to Service-Learning. *Michigan Journal of Community Service Learning*, 8 (2002)/2(Spring) 15–26.
- SZABÓ–DE VRIES, 2005
SZABÓ Eszter–DE VRIES, Hayo (szerk.): *A Demokratikus Ifjúságért Alapítvány szakmai programja. DIA modell bemutatása*. Demokratikus Ifjúságért Alapítvány, Budapest, 2005.

MISKOLCI EGYETEM
BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KAR